

VYUŽITÍ ELEKTRONICKÉHO PODPISU V ČR

Milada Hrabalová
Otakar Fišer

Hutnická zaměstnanecká pojišťovna (HZP), Jeremenkova 11, 703 00 Ostrava-Vítkovice, ČR
milada.hrabalova@hzp.cz, fiser@hzp.cz

Abstrakt

Uběhly téměř čtyři roky od přijetí zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů. Dalo by se předpokládat, že dnes se již bude čile elektronicky komunikovat a hlavně elektronicky podepisovat. Skutečnost je však jiná. Co je příčinou? Náš pohled na věc je obsažen v tomto příspěvku.

1. Možnosti použití

Pro orgány státní správy je výhodné využít elektronický podpis (EP) i jednorázově, nahodile. Není nutno podepisovat žádnou smlouvu, úředník pozná identitu občana dle identifikátoru MPSV v kvalifikovaném certifikátu.

Pro ostatní subjekty se použití EP vyplatí pouze pro častou, případně pravidelnou komunikaci. Před zahájením komunikace je nutno podepsat smlouvu, proto jednorázové použití ztrácí půvab „nemuset chodit na úřady“.

2. Elektronická komunikace s úřady

EP má teoreticky široké možnosti využití. Výhodou je možnost vyřizovat své záležitosti z pohodlí domova nebo kanceláře, aniž by jste museli osobně navštívit úřad. EP může být používán u těch subjektů, u kterých má klient povinnost hlásit změny, podávat žádosti nebo získávat informace. Jedná se o finanční, sociální, katastrální, krajské, městské a obecní úřady, banky, spořitelny, pojišťovny komerční i zdravotní. Jaká je skutečnost?

2.1. Podatelny

Pokud pro orgány veřejné moci vyplývá z Nařízení vlády [2] povinnost zřízení elektronické podatelny, musí být tato podatelna v souladu se standardem ISVS [3]. Pokud se podíváte na podatelny jednotlivých úřadů, zjistíte, že funkce podatelny, tak jak je ve standardu ISVS definována, téměř neexistuje. Na webu chybí např. seznam certifikátů zaměstnanců určených pro zajištění provozu elektronické podatelny, seznam formátů datových zpráv, které jsou přijímány, pravidla zasílání a potvrzování příjmu podání. Po zaslání vašeho e-mailu na podatelnu chybí potvrzení o příjmu tohoto e-mailu. A to jsou věci, které si lze ověřit „zvenku“. Dá se předpokládat, že pokud podatelny nevyhovují standardu ISVS zvenku, stěží mu budou vyhovovat uvnitř, ve způsobu nakládání se zprávami. Úřady si většinou ulehčily práci zřízením zvláštní adresy, kterou ručně obsluhuje jedna úřednice.

Podatelna HZP výše zmíněnému standardu vyhovuje, i když nemusí – HZP nemá povinnost zřídit elektronickou podatelnu. Naše podatelna přijímá žádosti podepsané EP i nepodepsané. Protože si nemáme možnost ověřit pravou identitu odesílatele (zjistit, o kterého Josefa Nováka se vlastně jedná), chováme se k podepsaným i nepodepsaným žádostem stejně obezřetně.

Jak je vidět z tabulky 1., počet e-mailů na elektronickou podatelnu HZP meziročně klesl o 400.

Tabulka 1: Počet e-mailů na elektronickou podatelnu HZP

	Podepsaných EP	Nepodepsaných EP	Celkem
2002	70	1600	1670
2003	33	1240	1273

2.2. Státní správa

Občané mohou využívat aplikace Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva financí.

2.2.1. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)

Na webu MPSV <<http://forms.mpsv.cz/sspforms/>> lze podat žádost o sociální dávky. Aplikace byla zprovozněna 1.7.2002. Pro komunikaci s MPSV můžete mít na svém PC OS Windows nebo Linux a v prohlížečích máte také na výběr: Internet Explorer, Netscape nebo Mozilla. Není umožněno podání bez EP, variantou k EP je pouze tisk formuláře (prázdného nebo částečně či zcela vyplněného), jeho vyplnění a osobní doručení na příslušný sociální úřad.

Je možno podat tyto žádosti: Žádost o příspěvek na dítě, Žádost o sociální příplatek, Žádost o příspěvek na bydlení, Žádost o příspěvek na dopravu, Žádost o porodné, Žádost o pohřebné, Žádost o dávku péstounské péče, Žádost o rodičovský příspěvek, Žádost o zaopatřovací příspěvek pro nezaopatřené děti vojáka, Žádost o zaopatřovací příspěvek pro manželku vojáka, Hlášení změn.

Podstatnou vadou na kráse je nutnost doložit žádosti příslušnými potvrzeními, která musí být v písemné formě doručena na sociální úřad.

Tabulka 2: Počet podání na MPSV dle sdělení ředitele odboru informatiky MPSV

Rok	Podepsaných EP	% z celkového počtu
2002 (od 1.7.2002)	9	0,00077%
2003	90	cca 0,0063%

2.2.2. Ministerstvo financí (MF)

Na webu MF <<http://adis.mfcr.cz/adis/jepo/hlavni.htm>> jsou uvedeny tyto způsoby elektronického podání:

- Písemnost v souboru je odeslána přímo z klientovy aplikace (účetní, daňový SW) a podepsána EP. Je nutno stáhnout si aplikaci z webu MF.
- Písemnost v souboru je odeslána přes aplikaci na webu.

Pro oba způsoby je možno využít EP; pokud uživatel soubor zašle, ale nepodepíše EP, je nutno následně doručit písemně.

Pro úspěšné používání aplikace je nutno mít na PC operační systém i prohlížeč od firmy Microsoft (Windows, Internet Explorer).

Tabulka 3: Počet elektronických podání na MF za rok 2003 dle [4]

Aplikace	Zprovozněna pro EP	Podepsaných EP	Nepodepsaných EP
Přiznání k dani z nemovitostí	Březen 2003	460	325
Přiznání k DPH	Březen 2003	3 353	1 773
Přiznání k silniční dani	Březen 2003	14	789
Oznámení o nezdaněných vyplacených částkách fyzickým osobám	Březen 2003	0	71
Podání obecné písemnosti	Říjen 2003	233	-
Celkem		4060	2 958

2.3. Ostatní aplikace

2.3.1. Bankovní aplikace

Bohužel téměř každá banka používá vlastní certifikát, platný jen pro použití při komunikaci s bankou. Tvůrci jiných aplikací jej většinou nemohou použít proto, že veřejné klíče vydaných certifikátů ani CRL (Certificate revocation list - seznam zneplatněných certifikátů) nejsou veřejně dostupné. Některé banky používají autentizační kalkulátory a některým dokonce stačí uvést jméno a heslo a můžete nakládat se svým účtem dle libosti.

2.3.2. Zdravotní pojišťovny

Hutnická zaměstnanecká pojišťovna (HZP)

HZP provozuje pro své pojištěnce, smluvní zdravotnická zařízení a plátce za zdravotní pojištění internetovou aplikaci, tzv. Elektronickou přepážku. Je v provozu od dubna 2002, počty klientů jdou zatím pouze do desítek. Tato aplikace automatizovaně zpracovává všechna hlášení a žádosti klientů, takže šetří čas nejen klientům, ale i zaměstnancům HZP.

V roce 2003 se HZP stala registrační autoritou (RA) I.CA a poskytuje svým klientům kvalifikovaný certifikát I.CA za cenu 490 Kč (oproti 700 Kč, které požaduje I.CA). Pro klienty –

právnícké osoby vyjíždí naše RA přímo k nim a zajišťuje kromě vystavení certifikátu a jeho instalaci také registraci do Elektronické přepážky HZP.

Na svém PC můžete mít OS Windows nebo Linux a prohlížeč Internet Explorer, Netscape nebo Mozilla. Je možno použít certifikát komerční nebo kvalifikovaný.

Portál pěti zdravotních pojišťoven

Česká národní zdravotní pojišťovna, Oborová zdravotní pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví, Revírní bratrská pokladna, zdravotní pojišťovna, Zaměstnanecká pojišťovna Škoda a Zdravotní pojišťovna METAL-ALIANCE provozují tzv. Portál, který umožňuje elektronickou komunikaci za pomoci EP. Tato komunikace je v současné době určena pouze pro zdravotnická zařízení a zaměstnavatele. Na PC musí mít klient Windows a prohlížeč Internet Explorer. Přípustný je pouze kvalifikovaný certifikát od I.CA.

VZP

Portál VZP je v současné době určen pouze pro smluvní zdravotnická zařízení a zaměstnavatele. Na PC musí mít klient OS Windows a prohlížeč Internet Explorer. Certifikát je povolen komerční nebo dva certifikáty – komerční a kvalifikovaný (dle požadavku klienta na bezpečnost).

Tato aplikace je v současné době vyvíjena a protože se jedná o pojišťovnu s největším počtem klientů, dá se předpokládat, že její postupy (alespoň tak jak se jeví klientovi) se stanou standardem i pro ostatní zdravotní pojišťovny.

2.3.3. Česká pošta

Česká pošta nabízí aplikaci REP (Registrovaná elektronická pošta). Jedná se o elektronickou obdobu doporučeného dopisu s doručenkou. Obě komunikující strany si musí nainstalovat tzv. REP klienta a pomocí této aplikace komunikují přes REP server České pošty. REP server zajišťuje informovanost podavatele o stavu zásilky, zasílá potvrzení o podání zásilky a potvrzení o doručení a otevření zásilky (doručenka).

Toto řešení je nezávislé na OS obou stran, pro administrátora aplikace jsou povoleny certifikáty pouze od CA PostSignum, což je CA České pošty.

Cena za roční používání REPU se liší dle velikosti schránky, cena za certifikáty se liší dle počtu uživatelů. Podrobnosti můžete najít na <<http://rep.cpost.cz/>>.

REP využívá Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra, pouze pro smluvní zdravotnická zařízení.

3. Příčiny malého rozšíření komunikace s využitím EP

Složitost

Dle našich zkušeností je práce s EP pro uživatele-neodborníky v IT velmi složitá. Mají problémy s žádostí o certifikát, jeho instalací i používáním. Nechápu souvislosti, neumějí se podívat co jejich certifikát obsahuje, většinou netuší, že by si jej měli chránit.

Někteří uživatelé jsou složitostí tak znechuceni, že po několika neúspěšných pokusech raději možnost komunikace s EP vzdávají.

Zde pomůže pouze neustálá edukace, protože nemůžeme předpokládat, že by se práce s EP zjednodušila.

Pro ilustraci uvádíme, co je zapotřebí udělat pro komunikaci s využitím EP:

- Nainstalovat kořenové certifikáty zvolené CA
- Vyplnit elektronickou žádost na stránkách CA
- Osobní návštěva kontaktního místa CA nebo notáře pro ověření podpisu na smlouvě
- Instalace certifikátu na PC (prohlížeč, poštovní klient)
- Instalace komponent pro podepisování formulářů
- Registrace do aplikace a nejedná-li se o státní úřady ještě podpis smlouvy

Certifikát je drahý, existuje malý počet aplikací

Tyto dvě příčiny spolu úzce souvisí. V souvislosti s tím, že certifikát platí jen jeden rok a neexistuje mnoho možností jak jej využít, je jeho cena příliš vysoká. Pokud si uživatel vypočte cenu jednoho použití certifikátu, většinou dojde k názoru, že dopis je levnější.

Jediným lékem těchto problémů je neustálé zvyšování možností použití EP. Možné je i mírné snížení cen certifikátů – zde mluvíme o kvalifikovaném certifikátu od akreditovaného poskytovatele certifikačních služeb. Ostatní certifikáty jsou levnější a v současné době (duben 2004) je možné je i získat zdarma (blíže viz <http://www.caczechia.cz/start.asp>). Ovšem nelze s nimi komunikovat se státní správou a proto pro ně existuje ještě menší počet aplikací.

Kvalifikovaný certifikát od I.CA s platností na 1 rok stojí 700 Kč. Za tuto cenu můžete zabezpečeně elektronicky e-mailovat s jakýmkoliv jiným majitelem certifikátu, zasílat žádosti a dotazy na jednotlivé úřady, zaslat přiznání k některé z daní, kterou umožňuje MF, podat žádost o některou z uvedených sociálních dávek nebo komunikovat se zdravotní pojišťovnou. Sami musíte posoudit, zda se vám tato investice vyplatí. Zdá se, že průměrný občan by mohl použít některou z těchto možností 1 – 5 x ročně, takže to vyjde levněji osobně nebo poštou.

SW problémy

Dle našich zkušeností se téměř na každém PC chová certifikát jinak v závislosti na verzi a druhu operačního systému, poštovního klienta, internetového prohlížeče, druhu a počtu záplat a na dalších skutečnostech, které jsme neodhalili. Tak i pro nás, dalo by se říci experty v této problematice, je nefunkčnost EP na některém PC oříškem, který ne vždy rozlouskneme. Stejně zkušenosti má i helpdesk jednotlivých certifikačních autorit, který občas využíváme.

Někdy pomůže jen export certifikátu a přeinstalace operačního systému a prohlížeče nebo přechod na jejich vyšší verzi. Naštěstí jen u malého procenta uživatelů se nepodaří tyto problémy překonat.

Některé problémy souvisejí pouze se SW určité firmy; např. problémy s rozšifrováním zprávy máme u klientů s Lotus Notes, příprava prostředí pro použití prohlížeče Mozilla zase je tak technicky náročná, že s ní mají problémy i profesionálové.

Komfortní řešení nabízí zájemcům o EP Hutnická zaměstnanecká pojišťovna. Její klienti z řad zaměstnavatelů a zdravotnických zařízení mohou požádat o kvalifikovaný certifikát I.CA tzv. mobilní registrační autoritu HZP. Vyškolení zaměstnanci přijedou na místo a provedou veškeré technické a administrativní procedury. Po půl hodině odjíždějí a klient může komunikovat prostřednictvím EP.

Standardy

Aby byla elektronická komunikace účelná, aby ušetřila práci odesílateli i příjemci zprávy, je nutná standardizace rozhraní pro jednotlivé typy úloh. Pokud neexistuje rozhraní a je možno zasílat pouze podepsanou elektronickou verzi papírového formuláře (odesílatel si musí vytisknout

soubor vzniklý v jeho aplikaci, požadované údaje ručně zadat do elektronického formuláře a příjemce tohoto formuláře jej musí vytisknout a ručně zadat data do své aplikace), neexistuje motivace pro komunikaci s využitím EP.

Jiná situace je, pokud data lze odeslat v souboru ve standardizovaném formátu. Tento soubor lze automatizovaně zpracovat a ušetří se čas jak odesílateli, tak příjemci.

Problémem je vytvoření těchto standardů za splnění všech povinností daných legislativou a existence programů, které z vnitřních informačních systémů jednotlivých subjektů soubor v tomto formátu vytvoří. Z vlastních zkušeností víme, že např. ve zdravotnictví je tento proces během na dlouhou trať.

Standardizace za situace, kdy každý už „něco“ má a nechce se dohodnout s ostatními, je tristní. Nelze se divit, že v této situaci výrobci SW pro uživatele váhají s vytvářením jakýchkoliv souborů.

4. Legislativa

Návrh novely zákona o EP [1], který byl vládou předložen sněmovně, obsahuje několik novinek:

- Poskytovatel certifikačních služeb nemusí mít sídlo pouze na území ČR. Tato změna souvisí se vstupem ČR do EU a nutností sladit zákony.
- Zavádí se pojem *časové razítko*, které spojuje data v elektronické podobě s časovým okamžikem. V některých aplikacích je nutné doložit, kdy přesně byl určitý dokument zaslán a podepsán, zda se tak stalo ještě v době platnosti certifikátu. Časové razítko může vydávat důvěryhodná třetí strana – poskytovatel certifikačních služeb.
- Zavádí se pojem *kvalifikovaný systémový certifikát*, který umožní podepisovat automatické odpovědi aplikací, jako např. elektronických podatelů. Nebude obsahovat údaje fyzické osoby (příjmení a jméno, např. Novák Josef), ale údaje právnické osoby (název firmy, úřadu, např. Hutnická zaměstnanecká pojišťovna, podatelna).
- Zavádí se pojem *elektronická značka*, která znamená totéž co elektronický podpis, ale provedený kvalifikovaným systémovým certifikátem.

5. Závěr

Zdá se, že v oblasti EP jsme ve stejné situaci jako před rokem, kdy jsme na tomto semináři měli podobný příspěvek. Určitý pokrok je, ale velmi malý. Navrhovaná novela zákona o EP nezpůsobí žádnou revoluční změnu, zahraniční CA zřejmě nebudou cenově konkurovat I.CA. Uživatelé se budou problematiku učit pomalu a nové aplikace nebudou vznikat jako houby po dešti. Přesto jsme optimisté. Jednou nastane doba, kdy budou uživatelé elektronicky podepisovat úplně přirozeně a úřady zruší většinu svých poboček.

Dle našeho názoru je nutno překonat určitou mentální bariéru, poté již přijde zlom a tento způsob komunikace se rychle rozšíří. Také je možné, že existuje bariéra věková. Nabízí se analogie s mobilními telefony. Před pěti lety jej měl málokdo a v určitém okamžiku začal počet jejich majitelů exponenciálně růst. Pro mnoho starších lidí je ale používání mobilu příliš složité, takže jej odmítají i dnes.

Literatura:

1. Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů
2. Nařízení vlády č. 304/2001, kterým se provádí zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu)
3. Standard ISVS pro provoz elektronických podatelů v orgánech veřejné moci zřízených podle nařízení vlády č. 3004/2001 Sb.
4. Peterka, J. Jak se v Čechách využívají e-agendy, In *Lupa* [online], 19.1.2004, dostupné z <http://www.lupa.cz/clanek.php3?show=3185>